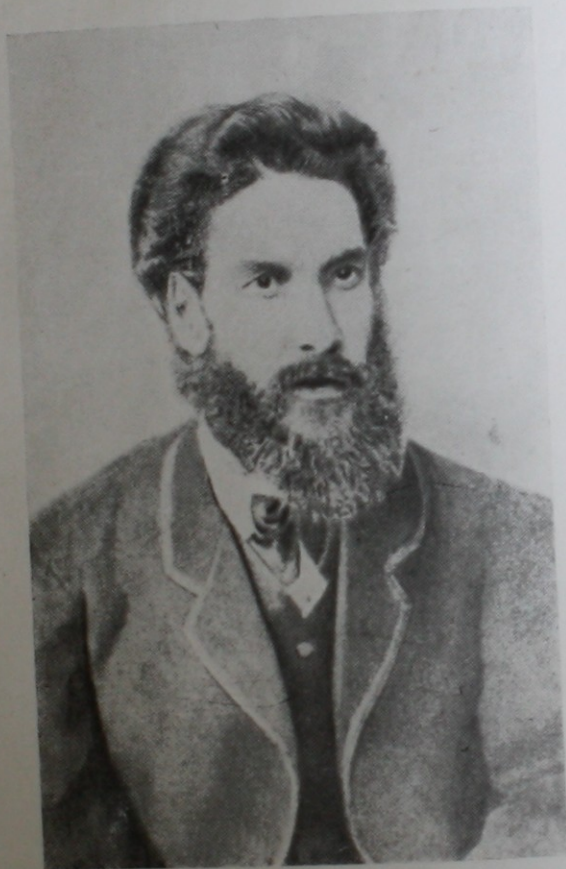

П 82 Б.2
Б 63

НЕШО БОНЧЕВ

Нешо Бончев

Н Е Ш О Б О Н Ч Е В

ЛИТЕРАТУРНА КРИТИКА
и ПУБЛИЦИСТИКА

*Под редакцията
на Петър Динеков*

СОФИЯ • 1962

Б Ъ Л Г А Р С К И П И С А Т Е Л

КЛАСИЧНИТЕ ЕВРОПЕЙСКИ ПИСАТЕЛИ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ПОЛЗАТА ОТ ИЗУЧВА- НИЕТО НА СЪЧИНЕНИЯТА ИМ

(ПОРАДИ ПОВЕСТТА «ТАРАС БУЛБА»)

В литературата на всеки един народ се проявява неговът духовен образ, както в огледалото се огледа лицето на човека. Народ, който е малко живял духовно, който всичкото си време харчи само за прехрана тялото, който не е мислил ни за себе си, ни за вънкашния мир, който е прост зрител на това, що се върши около него — такъв народ няма литература; за него всичко, що става в човечеството, в природата, в ума на човеците, е просто нещо, минутно, което се загубва с човека заедно. И в таква ниска състояние остава човек, доде не добие леснина да познава себе си и да познава мира около себе си. Само познание е начало на литературата. Мътно се явява това самопознание в народното творчество: в песни, приказници, варвания, но повече и повече се прояснява в неговата писменост. Писмеността е голямо благодеение за духовния живот, за духовното развиване и просвещение на народа. Народ, който си познае битието и може

да се изкаже в литературата си, има богат и пълен живот, а без това той живее сяпко, бедно.

Ние, българете, стъпваме сега в тоя нов за нас път на своето самопознание и духовен живот, а първите ни стъпки трябва да бъдат обмислени, не спори. Каквато посока вземем отначало, права или крива, по нея щем и да вървим и мъчно е после кривото да изправиш. Нас ни срещат много спънки при началото на тоя път, но при всичките спънки на нашето духовно пробуждане ние сме честити, от една страна, честити сме (за зла чест), че сме най-млади на тоя нов път, та имаме пред себе си ръководители много други народи. Едни от тия народи са изминале веке пътя на духовното развивание, други са далече отишли, не мож ги догони и в сто години. Та се разбира, че трябва да се опознаем с тях при началото, да се допитаем за много неща, които са тям познати, а за нас са още тъмни въпроси. И така, нужда имаме да изгледаме внимателно всички оня път на духовний живот, който е изминат от другите народи. Кога познаем това, тогава лесно ще ни бъде и себе си да познаем, и своя предлежащи нов духовен живот.

Речта ни е тая, че в това време не можем да чакаме да ни се свалят като от небото учени писатели и вещи поети, напоени с народен дух, та да ни бъдат ръководители както в литературата, така и в другите пътеки на народний ни живот. Наши ръководители са сега другоземци. Но това да не ни плаши. Така е било и у всеки народ в началото. Елинската стара литература се разви на времето до една висока степен и стана изпосле основа на римската, а че и на всичката европейска литература. А все и тя взе начало от възток, от Египет. Както

от една свещ се предава пламъкът на много други свещи, така и тая духовна искра се разноси от един народ на други.

Питането е: отде да захванем нашето изучавание на иностранната литература.

Това е все едно, като кога пита някой отде да пие вода — от главата ли на извора, дето е бистра и сладка водата, или от устието, дето е мътна. Или все едно, де е по-добре да се къпеш — в морето или в блатото. Хората пият, дето е чиста водата, а добитъкът пие и се къпе, дето завърне.

Кога туриш въпроса така ясно, тогава лесно се разбира, че трябва отначало да се запознаваме с духовний, литературен и историчен живот на ония народи, у които той по-широко се е развил и по-пълно се е отразил в литературата им. Елада и Рим в древната история и литература, Италия в средните векове, Англия, Франция и Германия в новата — това са шест огнища, в които зарите на просвещението са събрани накуп, та греят най-силно и слабеят, колкото по-далече от тях отстъпаш, така дето на най-далечните краища от тях стои мрак, тма и сѣнь смертная.

Но ние, българете, като стрък от великото словенско племе, което си има свой характер, своя история, своя писменост — с една реч, свой духовен образ, свързани сме с духовни узи с другите словенски племена. Духовното родство между народите има сила като магнит да притегля и да споява. Два пъти в историята се изказва тая сила на духовно родство между нас и русите: руский народ от нас приема свещените книги и език старобългарски и тоя език ляга в основанието на руската литература като краеуголен камик; а в ново време българ-

рете обновяват духовния си живот чрез руския език и руското образование, защото в него ние намираме наследство и дира от родство на нашия стар историчен живот. Това е причината, дето в нашата днешна писменост толкова широко място захващат руски думи и цели изговори руски.

Тия фактове ни показват, че при изучаването на иностранныте литератури лично място ще захване и руската. Чрез нея ние по-лесно ще станем причастни на европейското просвещение. Такъв е законът на природата.

Но това изучаване на инородните литератури трябва да бъде разумно, с ред. Трябва да изучаваме творенията на ония писатели, които стоят на първо място, а не да си губим времето и парите да копаем купищата и да откопаваме такива писатели, които поради скудоумието си не могат нищо ново и здраво да кажат от себе си, а прегвацват и преживят чуждите идеи и тях наместо да проясняват — още повече затемняват. Лични гениални писатели у всеки народ са твърде малко на брой, но в тях пълно се е отразил духовният живот на нацията им, а писателите от втора, третя и десета ръка повтарят някоя малка частица от гениалните идеи на своите велики майстори. Който знае творенията на тия гениални, поети ли бие, или философи, или историци, или естествоизпитатели и учени — той няма нужда да си губи времето над изучаването на бленуването на писатели от втора и десета ръка: в писанията на дирните може лесно да се обърка, който не е вещ.

Това го казваме, защото видим, че нашата оскудна книжнина от ден на ден се пълни с измет книги, които се купуват и четат от простодушните българи без всяка полза. Издателите на ония книги и не

радят за просвещението на народа, което чакат с жадни очи всичките честни родолюбци, а радят само за кесите си. Тежко е да гледаш на това днешно книгобесие и отпада ти сила и ишах, и надежда за по-добър и по-людски, и по-честит живот за нашите еднородци, кога видиш какви книги се обръщат днеска между жедните за четене и гладни за наука младежи. Вгледайте се внимателно в това сляпо царство на нашата книжнина, гдето захващат почетно място и Съкратени Робинзоне, и Прости Робинзоне, и Две приказки за славните жени, и Три приказки за децата, и Поучителни речи на старите философи, и Примери исторически, и Първи храни, и Христотии, и Изгубени Станки, и Невинно заклани момци, и Духовни зракове, и Християнски зерцала, и сочиненията на Фадея Булгарина (името на когото станало в отечеството му притча во язицѣхъ, стана нарицателно име за всичките писаче-прослепители), и нравствени повести Душици, и безнравствени Любовници с гнусотиите им цариградски, и Азали, и безчислено множество драми и позорищни игри — вгледайте се, повтаряме, внимателно в това чернокнижно гяволско хороигрище и кажете ми: с тия ли книжки се народ просветява??...

Ние се вгледахме, читателю, и повярвай, че от стотина и повече книги мож наброи за в работа пет, [най]много десет книги — а другото е измет за изгаряне. (Тук не казваме за учебните и за черковните свещени книги.) Не срещнахме ни едно не само от великите имена литературни, но и писатели от втора

и третя ръка; само един измет, книжно купище, повече нищо. Да те заболи на сърцето, като погледнеш за какво си харчим с пот и мъка спечелените пари. И добрите българи се радват, че и те имат книжнина!

Но ще попита читателят: от що става това? От що? От това, че се породиха много лжеучители и лжеписатели, и рекутъ ви: се царствіе небесное, но не вярвайте им, защото е всичко за пари, не всякому духу вѣруйте, но испытуйте духи! А за такива борци е най-пригодна днеска българската земя, която прилича на село без кучета.

Нам ни не бе думата за българската книжнина. Това е работа на «Периодическото списание» да прегледа всичките български книги внимателно и да предупреди читателите от измама. А ние заговорихме за нея помежду друго, да покажем, че сме доста пообъркале пътя и ходим в тъмнината. От своя страна ние желаем да помогнем колко-годе на нашата книжнина да излезе на правия път. Поради това при всичката си неопитност решихме да запознаем читателите на «Период. списание» с прославените творения на европейската литература, та преведохме за пръв път една от драмите на Фридриха Шилера, която се и напечата. Оставяме си право да поговорим после за живота и литературните дела на тоя класически писател на немската литература. Защото нашата цел се посрещна с целта на Българското книжовно дружество, като идем по тоя път, предлагаме сега на читателите друго едно поетическо творение от руската литература, повестта на Гоголя «Тарас Булба», която по високий си интерес, по дълбокий си разум и поетично ясновидение, с

които е разкрит характерът на главните герои, по широките и ясни черти, които така на видело ни изнеса цяла исторична епоха в руската история, може да се прочете с голяма полза от читателите на «Период. списание». Но защото името на Гоголя пръв път се явява в нашата книжнина и не е познато на читающите българи, нека ни бъде позволено да кажем за него няколко думи във втората половина на статията ни.